

Yaratıcılığı Tetikleyen Çalışma Mekânları; “Paylaşımli Ofisler”

Dr. Öğr. Üyesi Armağan Seçil Melikoğlu Eke

Makale Geliş Tarihi: 24.03.2020
Yayına Kabul Tarihi: 28.02.2021

Özet

Günümüz çalışma ortamlarının evrilerek birer üretim ortamına dönüşmesi yaratıcılığa imkan vermeleri ile mümkün olmaktadır. Aynı işi yapmayan, aynı dili konuşmayan, aynı hayatı yaşamayan fakat aynı ortamı paylaşarak yaratıcı ve girişimci işler yapılması son yılların çalışma kültürü olarak görülmektedir. “Paylaşımli ofisler” de girişimci ve yaratıcı eylemleri barındırmakta ve gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle sosyalleşmeye dönük çalışma ve etkileşim mekanı olarak bu anlayış çalışanların tercihi olmaktadır. Paylaşımli ofislerin formel ve enformel çalışma düzeniyle, düşünce üretmede oynadığı rolle, iletişim kurma yöntemleriyle çalışanın yaratıcılığını etkilediği düşünülmektedir.

Bu bakış açısıyla araştırmanın amacını paylaşımli ofislerde yaratıcılığı tetikleyen mekan kodlarının ortaya konulması ve çözümlenmesi şeklinde belirtmek mümkündür. Araştırma; ilki literatür tarama olacak şekilde iki bölümden oluşmuştur. İkinci bölümde ise benzer ve farklı dinamikleri olan Atölye ve Habita paylaşımli ofisleri üzerinden belirlenen mekan kodları ile mekan çözümlemesi yapılarak sonuçları tartışılmıştır. Çalışmanın ileride yaratıcı çalışma mekanlarının geleceği üzerine yapılacak araştırmalara ve mekan tasarımlarına temel olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, Çalışma Eylemi, Yaratıcı Çevre, Paylaşımli Ofis

WORK SPACES ENCOURING CREATIVITY: “COWORKING OFFICES”

Abstract

Working spaces of today turn into productive spaces provided that they make creativity possible. It is the one of latest forms of working culture that people who do not speak the same language or do not do the same work or do not lead similar lives but they share the same space and make creative attempts. Meanwhile, coworking offices provide them with the right space to realise their creative targets. Such offices are preferred by employees who look for spaces that are open to socialisation and interaction. It is claimed that coworking offices have an impact on producing ideas, communication and workers' creativity in formal and informal levels.

Therefore, the aim of the study is to investigate and analyze the spacial codes triggering creativity in coworking offices. The study consists of two parts; the first part is allocated to a literature review. The second part discusses the results after analysing the spacial codes designated by looking at coworking offices in Atölye and Habita which have similar and different dynamics. It is suggested that this study may be a basis for future space designs and researches on the future of creative working spaces.

Keywords: Creativity, Working Style, Creative Space, Coworking Office

Giriş

“Bir araya gelmek bir başlangıçtır. Bir arada bulunmak bir gelişmedir. Beraber çalışabilmek ise başarıdır”

Henry Ford

Tasarlama eyleminde her şey fikirle başlamaktadır. Fikrin bilgiye dönüşerek tasarım haline gelmesi yaratıcı ve yenilikçi bir yaklaşımla; tasarımın yaratıcı ve yenilikçi ürünlerle sonuçlanması da etkileşime ve birlikte üretmeye dayalı bir çalışma anlayışıyla mümkün olmaktadır. Günümüzün yaratıcı girişimlerine ve ürünlerine bakıldığında birçoğunun birlikte ve etkileşim içindeki üretime dayandığı görülmektedir. Bir dönemin “home office” yani “evden çalışma” olarak tanımladığı yeni çalışma biçimi yerini insanların bir araya gelebildikleri, birbirlerini tanımlarına imkan veren, bilginin paylaşarak çoğaltıldığı platformlarda üretmeye ve çalışmaya bırakmıştır. Andreasen’in da yaratıcılığı besleyen çevrenin sahip olduğu özelliklerden ikisinin fikir özgürlüğünü teşvik edici olma ve yaratıcı bir toplulukla iletişim kurma olarak belirtmiş olması dikkat çekicidir (Andreasen, 2015). Paylaşımli ofisler de dahil olmak üzere birçok çalışma mekanı artık yeni bir çalışma kültürüne sahiptir. Bu kültür; katılımcı olma, etkin iletişim kurma, esneklik sağlama ve farklı mahremiyet düzeylerine cevap verebilme olarak kabul edilmektedir. Böyle bakıldığında paylaşımli ofislerin bir çalışma mekanından daha çok bir yaşama mekanına dönüştüğü anlaşılmaktadır.

Diğer bir yandan ise insanlar artık doğdukları yerlerde değil farklı yerlerde büyümekte, okumakta ve çalışmaktadırlar. Modern yaşam ile sağlanan ulaşım ve iletişim kolaylığı ile hareketlilik artmıştır. İnsanlar daha gezgin durumda, gününbirlik şekilde sürekli hareket halindedirler. Bu durumun da yeni bir çalışma kültürünün oluşmasında ve dolayısıyla paylaşımli ofislerin yaygınlaşmasında ve artmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Birlikte çalışma kültürünün bir ürünü olan paylaşımli ofisler de tekrar tekrar yorumlanmakta ve çeşitlenmektedirler. Birer “etkileşim ve yaratıcı platform” olarak tanımlanan bu mekanlar; farklı kullanıcıların beraber yaşamasını ve paylaşmasını temel alan bir komün yaşam anlayışına temelendiği görülmektedir.¹ Tek bir disipline bağlı olmadan yenilikçi platform olarak da kabul edilen bu tip çalışma-üretim ortamlarını bildik çalışma

mekanlarından ayıran özellik farklı insanların bir araya gelip beraber proje üretmesi olmaktadır. Anlaşıldığı üzere böyle bir çalışma kültürünü kendinde barındıran ortamlar için yaşam ve insanların aralarında kurdukları bağlar; üretimi yaratan esin kaynağı, yaratıcılığı tetikleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma mekanlarının yaratıcılığı arttırması, yaratıcı sürecin önemli bir parçasıdır. Mekanın oluşturduğu etkileşimler ile kurulan çalışma ortamları günümüz firmalarının da ilgisini çekmektedir. Çünkü günlük çalışma rutini içinde çalışanların etkileşimde ve grup çalışmalarına imkan veren ortamlarda olması yenilikçi ve yaratıcı eylemleri ve düşünceleri etkilemektedir (Moultrie, Nilsson, Dissel, Haner, Janssen ve Lugt, 2007) Bu yüzden Google benzeri öncüler grup yaratıcılığını desteklemek ve yaratıcılığı inovasyonun temel bir bileşeni olarak teşvik etmek için özel alanlar geliştirmişlerdir.

Moultrie ve diğerleri (2007) yenilikçi çevrelerin stratejik amaçlarından birini grup çalışması olarak belirlemişler ve bunu “inovasyonda takım çalışmasını geliştirmek, daha iyi iletişimi teşvik etmek, formel ve enformel sosyal etkileşimi teşvik etmek ve çalışanı motive etmek” olarak tanımlamışlardır. Bateson ve Martin’in (2014) aktardığına göre de Csikszentmihalyi kişisel yaratıcılığın önünde birçok engel olduğunu belirtmiştir. Bu engellerin üstesinden gelebilmek için de önerilerde bulunmuştur. Bunlardan birinin derin düşünmeyi ve yaratıcılığı arttıran özel yerler ve mekanlar bulmak olduğunu, diğerinin de kişinin iletişimde olduğu kişilerin çokluğu ve çeşitliliği olduğunu söylemiştir (Bateson ve Martin, 2014). Paylaşımli ofislerin de çıkış noktasını oluşturan sosyal etkileşim ve iletişimi sağlayan mekanlar, yeni çalışma ortamlarının içeriğini oluşturmaktadır. İnsanlar tek başlarına çalışırken değil, birbirleriyle etkileşim içindeyken farklı düşünceleri yaratıcı bir şekilde bir araya getirebilmektedirler.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın literatür taraması kapsamında öncelikle tasarlama ve tasarlama mekanının doğası ile yaratıcılık ve yaratıcı çevreler irdelenmiştir. Tasarımcının mekanla, diğer insanlarla, nesnelere olan ilişkisi ve bunun yaratıcılığını etkileme biçimi konunun kavranması bakımından önemli görülmektedir.

1. Tasarlama ve Tasarlama Mekanının Doğası

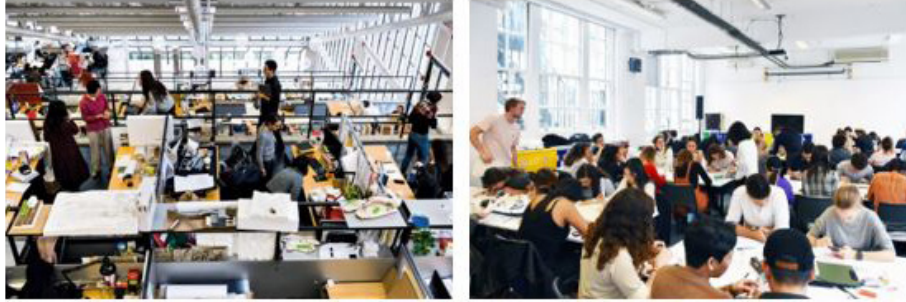
Schön, tasarlamayı “bir sorunu “ortaya koyma”, bir çözüme yönelik “hamleler” yapma ve bu hamlelerin yeni hamlelere veya yeni bir alanı ortaya koymaya yol açabilecek “evriminin” bir süreci” şeklinde tanımlamaktadır (Lawson ve Dorst, 2009). Ertürk’e göre ise tasarım “yaratıcılık, problem çözme, düşünme, öğrenme, algılama, bilimsel araştırma gibi

¹ Bilgiç, C. (2017, 22 Ekim). İstanbul Yaratıcı Platformlar Ağı. Bloomberg HT. Web: <https://www.youtube.com/watch?v=4H8xK8OC9Gk> adresinden 20 Ekim 2019’da alınmıştır.

süreçleri kapsayan, onların belirli, değişebilen bileşmelerinden oluşan bir süreçtir” (Ertürk, 1981). Schön ve Ertürk’ün tanımlarında tasarılmanın bir süreç olarak ifade edilmesi dikkat çekicidir. Tasarlama bu şekilde bitmeyen, sonu olmayan bir sürecin ve eylemin karşılığı olmaktadır. Özellikle günümüzde sonuç ürüne odaklı bir anlayış var olduğundan sürecin önemsenmesi tasarımcının tasarlama bakış açısını etkilemektedir.

Yürekli de tasarım sürecini “kara deliğe” benzetir ve şöyle tanımlar “tasarım süreci; her türlü bilgi ve enerjinin emildiği ve öngörülemeyen tasarımların yaratıldığı bir kara deliktir.” (Yürekli, 2007).

Belirtilen tüm olasılıkların var olmaya çalıştığı, tasarımcının kendini gerçekleştirdiği, üretimiyle bir olduğu mekanlar tasarım sürecinin önemli parçasıdır. Yaratımın gerçek olmaya çabaladığı yerler olan tasarım stüdyoları hem eğitimde hem de meslek pratiğinde tasarlama ve yaratma eyleminin mekanı olmaktadır. Tasarım stüdyosu; tasarım eğitiminde tasarımın deneyimlendiği mekanlar olarak bilinmektedir. Shoshi ve Oxman (2000) tarafından tasarım stüdyoları, tasarım eğitimi alan öğrencilerin en çok vakit geçirdikleri ve tasarlama yöntemlerinin öğrenildiği mekanlar olarak tanımlanmaktadır. Bilgin de “Mimarlık Nerede Öğrenilir?” başlıklı yazısında tasarım stüdyosu hakkında mimarlık eğitiminde atölyenin amfi ve sınıftan daha belirleyici bir konumda olduğundan bahsetmektedir (Bilgin, 2019). Belirleyici olmasının yanında tasarım stüdyolarının esnek ve etkileşim oluşturabilecek bir sinerji alanını tanımladığını da belirtmektedir.

Görsel 1. Harvard Mimarlık Okulu ve AA Mimarlık Okulu tasarım stüdyoları²³

² Bilgin, İ. (Ocak, 2020). Mimarlık Nerede Öğrenilir? Web: <https://yapidergisi.com/mimarlik-nerede-ogrenilir/> adresinden 1 Şubat 2020 tarihinde alınmıştır.

³ The AA School in Realtime: The Architectural Association School of Architecture Web: <http://life.aaschool.ac.uk/?m=201909> adresinden 1 Şubat 2020 tarihinde alınmıştır.

Yürekli’nin benzetmesiyle kara deliklerin resmi adresi olan tasarım stüdyosu; iletişim, etkileşim, paylaşım ve derin düşünmenin yeridir (Yürekli, 2007). Öğrenenlerin öğretenlerle, diğer öğrenenlerle ve öğrenme araçlarıyla tanıştığı bir enerji alanı olarak tasarım stüdyoları çözümlerden çok yeni soruların ve fikirlerin havada uçtuğu ortamlardır. Stannard (1998), Wojtowicz (1995), Kolarevic (1998) gibi araştırmacılar da yaratıcılığın geliştirilmesinde stüdyo ortamının düşünce üretme ve geri beslemeler açısında etkili olduğunu kanıtlar çalışmalar yapmışlardır (Kahvecioğlu, 2001).

Tasarım stüdyoları yaratıcı eylemin kendini var ettiği mekanlar olarak görülebilir. Lawson ve Dorst ise tasarım stüdyolarını bir faaliyet kovanına benzetmenin yanında farklı bir noktada ele alır ve bir fikir için pazar olarak görülebileceğini de belirtmektedirler (Lawson ve Dorst, 2009).

Bu bilgiler ışığında tasarım eğitiminin mekanı olan tasarım stüdyolarını gece-gündüz yaşayan, sürekli değişen, esnek, iletişime, etkileşime dolaşısıyla sürekli ve enformel öğrenmeye imkan verebilen çalışma ve üretim ortamları olarak ifade etmek mümkündür.

Paylaşımlı ofisler de tasarım stüdyolarıyla kurdukları benzerlik üzerinden tasarımcıların bilgiyi bulabildiği, tavsiyelerin verildiği, benzer zihinlerin bir araya gelip ortak değerleri paylaşabildiği birer üretim mekanı olarak değerlendirilebilir. Fikir üretme, özel-kamusal alan ilişkisi, etkileşim, iletişim ve paylaşma odaklı olma gibi tasarım stüdyolarına özgü bazı mekansal kodlar ve işleyiş biçimi paylaşımlı ofislerin biçimlenmesinde de etkili olduğu görülmektedir. Bu anlamda yaratıcı bir eylem olarak tasarılmanın gerçekleştiği çevreyi anlamının ve çalışma mekanlarının benzer ilke ve görüşlerle kurgulamanın yaratıcılıkla ilişkili olduğu ön görülmektedir.

2.Yaratıcılık ve Yaratıcılığı Etkileyen Çevreler

Yaratıcılık; 21. yüzyıl için sadece entelektüel ve kültürel gelişmeler için değil aynı zamanda ekonomik gelişim için de ana itici güçtür. Ulusların, şirketlerin ve bireylerin birbiriyle yarıştığı bu dönemde yaratıcılık, kazanımı öne çıkartabilecek öneme sahiptir. Yaratıcılık araştırmaları tarihinde dönüm noktasını belirleyen J.P. Guilford’a göre de insanlığın en önemli özelliği olduğunu düşündüğü şey “yeni fikirler üretebilme yetisi” dir (Andreasen, 2015). Bateson ve Martin ise yaratıcılığı “var olan eylem, düşünce ve tasarımları yeni biçimlerde bir araya getirerek veya bunları yeni durumlara uygulayarak yeni eylemler veya düşünceler üretme” olarak tanımlamışlardır (Bateson ve Martin, 2014).

Yaratıcılık, deneyimlerle zenginleşen bir üretime odaklanır ve yeni olanı

aramaktadır. Bu noktada yeni deneyimlerle, eğilimlerle, kişilerle, yerlerle karşılaşmak keşfetmenin ufkunu görebilmeyi sağlamaktadır. May'e göre yaratıcı edimde dikkati çeken ilk şey bir "karşılaşma" olmasıdır ve kendini dışı vuracak bir fikirle, bir iç hayalle ortaya çıkabilmektedir (May, 2013). İnsanın zihninde dönüp dolaşan, birbirine çarpan ve var olmayan bağlantıların gerçekleşmesine imkan veren karşılaşmalar ancak fikir çokluğu ve sınırsızlığıyla dolu yaratıcı çevrelerde bulunmaktadır.

Yaratıcı Beyin Dehanın Nörobilimi adlı kitabında Andreasen yaratıcılık ve çevre arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır;

Yaratıcı bir beynin tek başına gelişmesi zordur. Yaratıcı sürecin yaratıcı bir ürünle sonuçlanabilmesi için yalnızlık elbette çoğu zaman gereklidir, ama bu süreci tetikleyen unsur genelde başkalarıyla etkileşim ve fikir alışverişi içinde bulunmaktır. Başka yaratıcı insanlarla çevrili olduğunda yaratıcı insanın daha üretken ve daha özgün olması beklenebilecek bir şeydir. Çünkü yaratıcı beynin yeni bağlantılar kurması ve yeni fikirler üretmesi açısından uygun bir ortam sağlamaktadır (Andreasen, 2015).

Richard Florida'da; "yaratıcılık en iyi şekilde eşsiz bir sosyal ortamda gelişir. Çabaların sürekliliğini sağlayacak kadar istikrarlı, yaratıcılığı tüm yıkıcı biçimlerinde besleyecek kadar çeşitli ve geniş görüşlü." diye belirtmektedir.

Yaratıcılığı ve yaratıcı süreci etkileyen çeşitlilik ise aynı ortamda farklı bilgi ve becerileri olan insanların bir arada olma durumundan kaynaklanmaktadır. Disiplinlerarası, multidisipliner ve hatta disiplinlerötesi çalışmalara bakıldığında içerisinde farklı düşünce, bilgi ve yeteneğe sahip insanların birlikte üretime odaklandığı görülmektedir. Özellikle tasarlama gibi yeninin, daha önce var olmayanın yaratıldığı eylem sürecinde de bilinmedik ilişkilerin ve yeni sentezlerin kurulmasına imkan veren ortamlar oldukça önem taşımaktadır. Bununla birlikte yaratım ve üretim sürecinde kullanılan birçok teknik incelendiğinde de insanların bir araya gelerek çalıştığı görülmektedir. Örneğin tasarlama dahil birçok alanda kullanılan "beyin fırtınası" tekniğine grup çalışmalarında yeni düşünceler üretmek için sıklıkla başvurulmaktadır. Osborn'un söyledikleri bu açıdan dikkat çekicidir.

"Esinleyici her düşüncenin; düşünce sahibi ve grubun öteki üyeleri için uyarıcı bir etkisi vardır" (Rouquette, 2007).

Yaratıcılığın artırılması yeni fikirlerle var olan kurum ve kuruluşlar için sürekli araştırılan ve geliştirilmesi gereken bir konu olmuştur. Özellikle inovatif kuruluşlar çalışanlarının yaratıcılıklarını arttırmaları için farklı düzeylerde girişimlerde bulunmuşlardır. Bateson ve Martin yaratıcılık misyonunu yüklenmiş kuruluşların yeni fikirler üretmekten sorumlu olan bu çalışanlara

çepeçevre düşünceleri ve çılgın fikirler bulmaları için genellikle serbest zaman ve ortamlar verildiğini belirtmişlerdir. Örnek olarak da Google'ın, yazılım mühendislerine "inovasyon izni" adını verdikleri serbest bir zaman verildiğini, düşüncelerin serbest akışının gün boyu teşvik edildiğini ve insanların konuşmak için bulunduğu kafeteryalarda bedava yiyecek sunulduğunu tespit etmişlerdir (Bateson ve Martin, 2014).

Çünkü yaratıcılık cesaretlendirilebilir, zorla ortaya çıkamamaktadır. Bunu sağlamak için de insanlar arasında iletişim ve etkileşimi sağlayan ortak mekanların, teşvik edici imkanların, özgün ve kişileri bir arada tutabilen ortamların olması gerekmektedir. Paylaşımlı ofislerin kuruluş ve çalışma mantığı tam da burada kendini var etmektedir.

3. Çalışma Mekanının Değişimi ve Paylaşımlı Ofisler

Ortak çalışma; dijital devrimin ve insan akışının iyice arttığı günümüz şehirlerinde dönüşen çalışma kültürünün yeni adıdır. Geçmişten bugüne dinamik, sürekli değişen ve gelişen çalışma mekanı ofisin son yıllardaki modeli "paylaşımlı ofis" olarak karşımıza çıkmaktadır. İş yaşamında "paylaşımlı ofis" modelinin benimsenmesinde birçok etken vardır. Bunlardan ilki dizüstü bilgisayarın üretilmesiyle gelişen teknolojik devrim ile mekandan bağımsız iş yapabilme olanağıdır. Böylece bireyler artık işlerini yapmak için bir mekana bağımlı kalmadan bireysel olarak uzaktan fakat teknolojiye bağımlı şekilde işlerini yürütebilmektedirler (Fuzi, Clifton ve Loudon, 2014:4-5). Diğer bir neden ise tüm dünyada girişimcilik ile yeni ve yaratıcı fikirlere duyulan ihtiyaçtır. Ortak çalışma aynı zamanda bu çalışma gruplarının sosyal anlamda bir araya gelmesini, birlikte çalışırken ortaya çıkan sinerjiyi ve bazı değerleri paylaşmalarını da sağlamaktadır.

Paylaşımlı ofisleri açıklamadan önce çalışma eylemini ve çalışma mekanının değişimini ortaya koymak gerekli görülmektedir. Çalışma; "emekçinin düşünsel veya bedensel gücünü bir mal veya hizmet üretim sürecinde kullanması" olarak tanımlamak mümkündür. Aynı zamanda çalışma eylemi, amaçlı faaliyet olarak bilinci ve iradeyi içermekte ve tasarlanmış sonuç, daha işin başında zihinsel olarak var olmaktadır. İnsan, iş yapma yeteneğini kullanarak güçlerini ve yetkinliklerini geliştirdikçe, kendi varlığını da gerçekleştirilmektedir.

Çalışma eylemi; yıllar içinde teknoloji, üretim teknikleri, düşünce biçimlerinde yaşanan gelişmelerden etkilenmiştir. Bunun sonucunda yaşam şartlarının ve çalışma biçiminin sürekli değişimiyle birlikte çalışma eyleminin geçtiği ofisler de başkalaşmıştır. Çünkü çalışma mekanının sosyal yapı, üretim yöntemi ve teknoloji ile uyum sağlaması gerekmektedir. Kapalı ofis, açık

ofis, home ofis ve son yılların “paylaşımlı ofisleri” gibi tarihsel süreçte oluşan yeni çalışma mekanı modelleri; değişen karmaşık ve öngörülemez bilgi ortamı, bilişim ve teknolojiye hızlı ilerleme, serbest meslek ile girişimcilik sayısındaki artış ile ortaya çıkmıştır. Görsel 2’de geçmişten günümüze değişen çalışma mekanları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

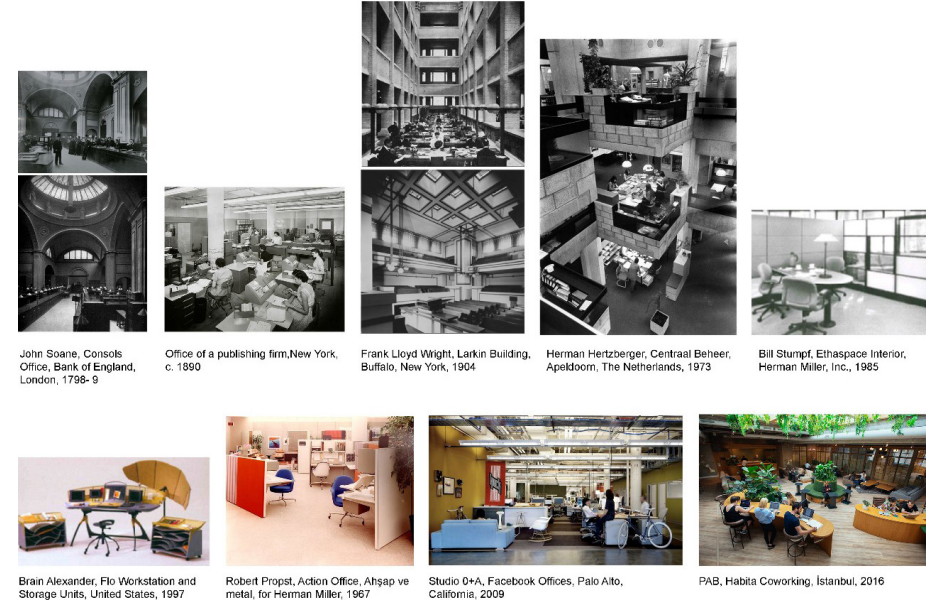
DÖNEM	ORTA ÇAĞ	Fransız Devrimi Sanayi Devrimi 18 y.y. ve 19 y.y.	19 y.y. ve 20 y.y.	20 y.y.
ORTAM	 Tapınak Katedral	 Fabrika	 Gökdelen Ofis	 Kafe Ev Paylaşımlı Ofis
ARAÇ	İnsan Gücü ile Çalışma ve İletişim	 Morse Telgrafı Daktilo ve Telefon	 Masaüstü Bilgisayar İcadı	 Kişisel Bilgisayar
ÇALIŞMA DÜZENİ	 Din Adanı, Kral ve Halk	 Hiyerarşik Düzen	 Hiyerarşik Düzen	 Serbest Çalışma Düzeni
ÇALIŞMA MODELİ	Geniş Aralıklı Sütun Tipi Yapılar Arası	Hücreli Ofis Tipi	Açık Ofis Tipi	Açık Ofis Tipi ve Serbest Çalışma Alanları

Görsel 2. Değişen çalışma koşulları ve mekana yansımaları (Akdağ ve Melikoğlu Eke, 2020)

Tarihsel olarak çalışma mekanı ile ilk olarak Antik Mısır’da karşılaşılacaktır. Çalışma mekanlarına ait dönemin en önemli özelliği olarak kral ve krala bağlı çalışanların ayrı, hiyerarşik bir düzen içinde çalıştığı ve tapınaklar çevresinde toplandığı söylenebilir. Antik Yunan dönemindeyse çalışma eylemi; ticari, siyasi ve dini fonksiyonlarla birlikte sanatın yoğunlaştığı ve sosyal olayların meydana geldiği kentin odak noktası olarak adlandırılan “agora” da gerçekleşmiştir. Halka açık olan bölümlerde büyük salonlardan oluşan mekanlar iş üretimi için kullanılmıştır. Bu dönemde yapılacak olan işlere göre yeni mekanlar üretilmektense, var olan mekanlar çalışanların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde esnek bir yapı kurgusu ile tasarlanmıştır (Hascher, Arnold, Jeska ve Klauck, 2002). Roma dönemindeyse agoranın yerini ticaret, iş, ibadet ve adalet ile ilgili görüşmelerin yapıldığı yer olan “forum” almıştır. Halka açık olan forum dışında konutların da ticaret ve iş amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Anlaşılabileceği üzere antik dönemde çalış-

ma eylemini ticaret, yönetim, ibadetle ilişkilendirmek mümkündür.⁴

15. yy.’dan itibaren ise ticaret önemli bir ivme kazanmış ve bu da üretimin artmasına, ticaret merkezlerinin kurulmasını sağlamıştır (Yaşar, 2016). Bu dönemde inşa edilen “Uffizi Palace” ilk çalışma mekanı olarak dikkati çekmektedir. Bir avlu etrafında U biçiminde tasarlanmış mekanın, 1900’lerde tasarlanan çalışma mekanlarına örnek oluşturduğu bilinmektedir (Kroemer, 2001). Bu binanın en önemli özelliklerinden biri yapının iç mekan organizasyonunun çalışanların bir arada çalışacak şekilde mekanlara sahip olmasıdır. Bu yapı bir yandan da Vassari’ye göre yapıldığı dönemde “güzellik, iş ve yaratım” in bir arada kurgulandığı sosyal bir yapı organizasyonunu temsil etmektedir (Kuruç, 2014). Endüstri Çağı’nın başlaması ve ülkeler arası ticaretin çoğalması, 19. yüzyıl itibariyle çalışma mekanlarına olan talepte bir yükselmeye neden olmuştur (Tercan, 2014). 20. yüzyılda telefon ve daktilonun bulunması beraberinde ofislerin mekan organizasyonunun ve mobilya düzeninin değişmesini tetiklemiştir. İnsan hayatında önemli bir yeri olan çalışma eylemi ve çalışma mekanlarının değişimini farklı örnekler üzerinden anlamak mümkündür. Görsel 3’de 1800’lerin başından günümüze kadar değişen çalışma mekanları takip edilebilir.

Görsel 3. 1800’lerin başından günümüze kadar değişen çalışma mekanları (Akdağ ve Melikoğlu Eke, 2020)

⁴ İktisat Terimleri Sözlüğü Web: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 25 Kasım 2019 tarihinde alınmıştır.

Toplumsal yaşantı ile birlikte kamu binalarıyla başlayan çalışma hayatı; ticaretin başlaması, gelişmesi, ekonomik nedenler ve teknolojinin ilerlemesiyle değişim göstermiştir. Çalışma mekanlarının tasarımı da bu duruma paralel olarak farklılaşmıştır. Mimarlık ve iç mimarlık gibi mekan tasarlama disiplinleri özelinde bakılacak olursa, ofis mekanları ile kullanıcı arasında olan doğrudan ilişki iş verimini de etkilemektedir. Bu yüzden yaratıcı, etkileşime açık, yeniliğe imkan veren ofis mekanlarını çalışanın yaratıcılığını da tetiklemektedir.

Ofis mekanları bir çok faktörün göz önünde bulundurularak tasarlanması gereken bir tasarım modelidir. Değişen yaşam standartları ile ofis mekanlarının ihtiyaçları da sürekli değişmekte ofis modeline farklı bir yön vermektedir. Özellikle son yıllarda İngilizce olarak "third place" şeklinde ifade edilen çalışma mekanları yaygınlaşmıştır. Bu tip çalışma ortamları Fuzi'nin (2015) aktardığına göre toplum yaşamının odak noktaları olarak hizmet veren, enformel toplantıları kolaylaştıran, açıklık, esneklik, yaşayabilirlik ve erişilebilirlik yoluyla yaratıcı sosyal etkileşimleri mümkün kılan yeni nesil ofis mekanlarıdır.

Paylaşımlı ofislerin ortaya çıkmasını da etkileyen "third place" yaklaşımı ile insanların bir arada daha yaratıcı, girişimci ve deneyim odaklı çalışmalar içinde bulunabileceği ortak bir çalışma mekanından ve kültüründen bahsedilebilir. Fuzi, Clifton ve Loudon'a (2014) göre ortak çalışma, son yıllarda hızla genişleyen bir terimdir. Ortak çalışma; toplumun, onu oluşturan ilişkilerin, üretkenliğin ve yaratıcılığın vurgulandığı ortak ve işbirlikçi çalışma alanlarında gerçekleşen bir fenomen anlamına gelmektedir. Bu görüşe göre, birlikte çalışma, yalnızca mekanın kendisine değil, bir alanda yapılan göreve / faaliyete / işe işaret etmektedir. İşbirlikçi çalışmayı kolaylaştıran, aynı zamanda alışılmadık, yaratıcı bir şekilde bağımsız çalışma özgürlüğünü de sağlayan bir yöntem olarak ortak çalışma kültürü çalışma mekanlarının da bu bakış açısıyla dönüşümünün sebebi olmuştur. Impact Hub Amsterdam CEO'su Tatiana Glad, yeni ortak çalışma alanının önemini şu şekilde açıklamaktadır;

"Dünya genelinde "işbirliğine" doğru genel bir eğilim görülmektedir. Birlikte, kültürlerde, zihniyetlerde, sektörlerde birlikte çalışmak en büyük sorunlarımızdan biridir. Bu yüzden ortak çalışma alanlarını dünyada görmemiz gereken bir tür değişimin temel direği olarak görüyorum.

4. Paylaşımlı Ofislerin Mekan Kodları

Araştırma kapsamında öncelikli olarak yaratıcılığı tetikleyen çalışma mekanlarına ait mekan kodlarının ortaya konulması gerekmektedir. Bunun için literatür taramada kapsamında yaratıcılık ve ortak çalışma ortamları üzerine yapılan okumalardan elde edilen bilgileri Görsel 4'deki bir kavram analiziyle ortaya koymak mümkündür.

Kavram analiziyle birlikte ortak çalışma üzerine yapılan çalışmalardan Kwiatkowski ve Buczynski'nin araştırması oldukça önemli bir yere sahiptir. Kwiatkowski ve Buczynski (2011) ortak çalışma kültürünün beş temel değerini aşağıdaki şekilde belirlemişler ve geliştirmişlerdir;

İşbirliği: değer yaratmak için başkalarıyla işbirliği yapma isteği,

Açıklık: fikirlerin, bilgilerin ve insanların özgürce paylaşılması,

Topluluk: ortak bir amacı ve birlikte çalışma hakkında ortak düşünceleri olan bir grup,

Erişilebilirlik: her çalışanın çalışma alanlarına sosyal ekonomik olarak erişilebilir olması,

Sürdürülebilirlik: ekonomik ve ekolojik fayda sağlayan kaynakların birlikte kullanılması.

yaratıcılık "var olan eylem, düşünce ve tasarımları yeni biçimlerde bir araya getirerek veya bunları yeni durumlara uygulayarak yeni eylemler veya düşünceler üretme"dir (Bateson & Martin, 2014).

yaratıcı edimde dikkati çeken ilk şey bir "karşılaşma" olmasıdır (May, 2013).

yaratıcı bir beynin tek başına gelişmesi zordur. Yaratıcı sürecin yaratıcı bir ürünle sonuçlanabilmesi için yalnızlık elbette çoğu zaman gereklidir, ama bu süreci tetikleyen unsur genelde başkalarıyla etkileşimi ve fikir alışverişi içinde bulunmaktır. Başka yaratıcı insanlarla çevrili olduğunda yaratıcı insanın daha üretken ve daha özgün olması beklenebilecek bir şeydir. Çünkü yaratıcı beynin yeni bağlantılar kurması ve yeni fikirler üretmesi açısından uygun bir ortam sağlamaktadır" (Andreasen, 2015).

Florida'daya göre yaratıcılık en iyi şekilde eşsiz bir sosyal ortamda gelişir. Çabaların sürekliliğini sağlayacak kadar istikrarlı, yaratıcılığı tüm yıkıcı biçimlerinde besleyecek kadar çeşitli ve geniş görüşlü."

esinleyici her düşüncenin; düşünce sahibi ve grubun öteki üyeleri için uyarıcı bir etkisi vardır" (Rouquette, 2007).

Oldenburg'a göre (1989) ortak çalışma ortamları; toplum yaşamının odak noktaları olarak hizmet veren, enformel toplantıları kolaylaştıran, açıklık, esneklik, yaşayabilirlik ve erişilebilirlik yoluyla yaratıcı sosyal etkileşimleri mümkün kılan yeni nesil ofis mekanlarıdır.

Görsel 4. Kavram analizi

Bu bilgiler ışığında ortak çalışma alanlarına ait yaratıcılığı etkileyen mekan kodları; işbirliği, iletişim ve paylaşımı içeren "etkileşim" ile esneklik, sürdürülebilirlik ve açıklığı içeren "çeşitlilik" olarak belirlenmiştir. Belirlenen kodlar işlevlerin ilişkisinden doğan mekan organizasyonu temel alınarak ortaya konmuştur. Mekanı oluşturan renk, malzeme, aydınlatma gibi bileşenler araştırma dışında bırakılmıştır. Her mekan kodunun kullanıcı-kullanıcı ve kullanıcı-mekan ilişkisi özelinde açıklamak mümkündür. Böylece ortaya çıkan mekan kodları kendi içinde de çoğalmaktadır.

4.1. Etkileşim

İletişim, bir aklın bir başkasını etkilediği tüm işlemleri ve insan davranışlarını içermektedir (Usluata, 1994). İletişim de amaç; iletmek isteneni karşısındaki ne amaçlanan biçimde iletebilmek, isteneni elde etmek ve beklenen tepkiyi uyandırmaktır. Tüm bu süreç, bir konum, zaman ve yer içinde gerçekleşmektedir. Mekan, insan ile sürekli etki tepki halinde ve insan yaşantısı içinde etkin bir iletişim ögesi olmaktadır. Çünkü insansız düşünülemez olan mekan, sosyal ilişkiler kuran ve toplumsal bir varlık olan insanın bu ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlamasının yanında bireyin bireyle, toplumla, çevreyle olan iletişimini de biçimlendirmektedir.

Göçer, Karahan ve İlhan (2018) değişen çalışma kültürü ile çalışma mekanlarının çalışanların iletişimini kuvvetlendirecek ve yatay hiyerarşiyi destekleyecek şekilde tasarlanmaya başlandığını belirtmişlerdir.

Bu perspektiften paylaşımlı ofisler sadece çalışma mekanını değil bir iletişim ve etkileşim mekanını da tanımlamaktadır. Bireysel olarak gerçekleşen çalışma eyleminin yanında kullanıcılarının hem çeşitli etkinliklerle hem de ortak ve açık mekanlar aracılığıyla birçok karşılaşmaya imkan vermesiyle iletişim/etkileşim sağlanmaktadır.

Paylaşımlı ofislerde topluluğu oluşturan, farklı ilgi ve meslek alanına sahip kullanıcıların birbiriyle etkileşime geçmesi ile yeni ve yaratıcı fikirlerin, işbirliklerinin, ortaklıkların ortaya çıktığı görülmektedir.

Mekansal anlamda ise paylaşımlı ofislerin açık plan kurgusuyla tasarlanmış olmaları etkileşim ortamını sağlamaktadır. Kapalı çalışma mekanlarına kıyasla açık planın kişilerarası erişim ve açık iletişim sundukları, bu yönüyle işbirliklerini kolaylaştırdıkları görülmektedir. İç mekan tasarımını oluşturan unsurlar düzeyinde ise Göçer ve diğerlerinin (2018) belirttiği gibi kullanılan mobilyalar, yüksek paneller yerine çoğu zaman şeffaf ve alçak panellerden veya panelsiz gruptardan seçilmektedir. Tekli oturma çözümleri yerine çok sayıda kişinin yan yana veya karşılıklı oturduğu mobilya uygulamalarının

yaygın olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak paylaşımlı ofislerde yaratılan olumlu sosyal iklim yaratıcılık seviyesini arttırmakta bu nedenle yaratıcı endüstrilerin çoğu "etkileşim" odaklı çalışma mekanı yaklaşımını tercih etmektedir.

Görsel 5. Google Campus Dublin⁵

4.2. Çeşitlilik

Mekanın, insan davranışlarına ve çevre koşullarına cevap veren eylemlerin sonuç ürünü olmasından dolayı çeşitliliğe olanak tanıyan bir niteliğe sahip olması beklenmektedir.

Gür'e (1996) göre, bir fiziksel konumun kolay ve çabuk değiştirilebilmesi, devingen donatı, kolay değişen duvar, perdeler gibi nesnelere tasarlanması kişi ve grupların gelişme sürecini hızlandırmaktadır. Esnek mekanlar, katı mekanlardan çok daha fazla kullanıcıya çeşitli kullanıma, alt mekanların paylaşımına olanak vermektedir. Gür bu nitelikteki mekanları "olanak barındıran" mekanlar olarak tanımlamıştır.

Mekan içerisindeki fiziksel öğelerin, psikolojik duyumların, sosyal örgütlenmeye ait eylemlerin çeşitlerinin artması mekanın zenginleşmesini sağlamaktadır. Böylece mekan, çeşitlenmeyi destekleyen bir esnek sisteme uygun olarak kurgulanmaktadır.

Yürekli de (1983) esnekliği, davranış sistemi-mimari çevre uyumunun her durumda kurulabilmesi ve sürdürülebilmesinin mimari çevrede değişim ile sağlanabilmesi ile yapı sisteminde değişebilirlik niteliklerine uygun görülen karşılık olarak tanımlamakta ve tasarım esnekliği ile kullanım esnekliği olarak sınıflandırmaktadır.

⁵ Google Campus Dublin / Camenzind Evolution + Henry J. Lyons Architects. Web: <https://www.archdaily.com/393582/google-campus-dublin-camenzind-evolution-henry-j-lyons-architects> adresinden 28 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.

Rapoport da mekanlardaki çeşitliliğin nedenini orada gerçekleştirilen eylemler olduğunu belirtmiş, çeşitliliğe sebep olan eylemleri de eylemin kendisi, nasıl yapıldığı, öteki eylemlerle sisteme nasıl bağlandığı ve eylemin anlamı olarak dört bileşene ayırmıştır (Rapoport, 2004).

Tanımlamalara göre çeşitlilik beraberinde esneklik kavramını getirmektedir. Özellikle çalışma mekanlarına bakıldığında teknolojinin sağladığı olanaklar ofislerde esneklik ve çeşitlilik stratejilerinin geliştirilmesine ön ayak olmuştur.

Yeni nesil çalışma anlayışı olarak paylaşımlı ofislerin en önemli özelliğinden biri de çeşitliliğin yarattığı esnekliktir. Mekan organizasyonu, kullanım biçimi, zaman gibi konularda sahip oldukları esneklik stratejileriyle paylaşımlı ofisler diğer çalışma mekanlarından ayrılmaktadır. Çalışanın belirli sabit bir masasının olmayışıyla esnek bir çalışma alanının bulunması ya da çalışma saatlerindeki esneklik bu çalışma kültürünün yansımalarıdır.

Bu bilgilere göre araştırma kapsamında ele alınan örnek paylaşımlı ofisler etkileşim ve çeşitlilik kodları üzerinden analiz edilmektedir.

5. Araştırma

Ortak çalışma alanları veya paylaşımlı ofisler; özellikle küçük firmalar, çalışmaya yeni başlayanlar ve serbest çalışanlar için işbirliğini, yaratıcılığı, fikir paylaşımını, ağ oluşturmayı, sosyalleşmeyi ve yeni iş fırsatları yaratmayı teşvik etmek için tasarlanmış bir çalışma mekanı olarak ortaya çıkmıştır. Bu araştırma kapsamında yaratıcılığı tetiklediği düşünülen paylaşımlı ofisler üzerine öncelikle konuya ilişkin bir literatür tarama yapılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümü ise edinilen bilginin örnek paylaşımlı ofisler üzerinden mekansal analizinden oluşmuştur.

İstanbul ölçeğindeki paylaşımlı ofisler araştırıldığında kullanıcı tipi, mekan kimliği ve kullanım şekli bakımından Atölye ve Habita'nın konuya örnek olacağı düşünülmüştür. Atölye; üretim odaklı olması ve yaratıcı endüstrilerde çalışanların sıklıkla tercih etmesi açısından; Habita ise sosyal-meslek hayatını entegre etmesi ve ilk açılan paylaşımlı ofislerden biri olması nedeniyle çalışmanın örneklem grubuna dahil edilmiştir.

Araştırma kapsamında veriler; incelenen paylaşımlı ofis işletmelerinin kurumsal web sitelerinden ve çevrimiçi kaynaklarda yer alan metinlerden, plan şemaları ve görsellerden yararlanılarak toplanmıştır. Her bir işletmede yer alan farklı nitelikteki çalışma ve etkinlik mekânları, işletmelerin sunduğu hizmetler, tanıtım metinlerinde sıklıkla tekrar edilen kavramlar ve işletmelerin sloganları araştırmaya dahil edilerek incelenmiştir.

5.1. Örneklerin İncelenmesi

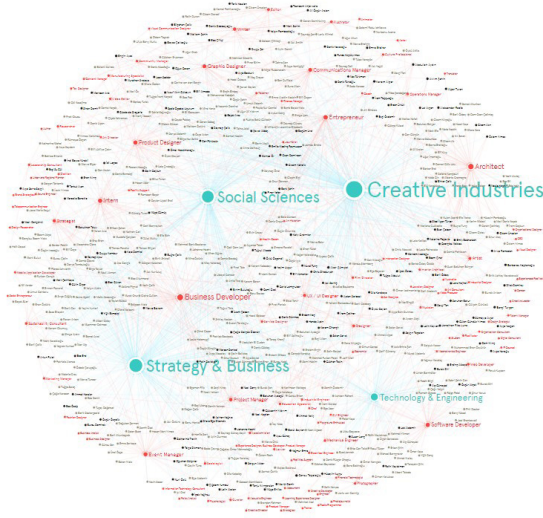
Atölye, yaratıcı bir ortam olarak stratejik tasarım stüdyosu bileşenlerinden oluşan disiplinlerötesi bir inovasyon platformudur. Yalnızca mekân odaklı yaratıcı bir platform ve müşteri projelerine odaklanan bir tasarım danışmanlığının yanında Atölye'de yeni bir iş yapma anlayışı geliştirilmektedir.

Tarihi Bomonti Bira Fabrikası'nda yer alan Atölye; Stanford d.school ve NYU Tisch ITP ile bağları bulunan akademik bir proje olarak doğmuştur. Atölye'nin yaklaşımı; kurumları, ürün-hizmet-sistemleri ve platformları üç farklı düzeyde tasarımla birleştirmek şeklinde tanımlanmıştır. Kurumlarla ilişkileri yaşadıkları zorlukların keşfedilmesi, fırsatların haritalandırılması ve birlikte hayal ettikleri gelecek üzerine düşünmekten oluşmaktadır. Sonrasında ise organizasyonel dönüşüm yolculuklarında yönlendirme veya yeni ürün ve hizmet sistemlerinin geliştirilmesinde rol oynamaktadırlar. Bu anlamda sadece farklı disiplinlerle ilgilenen kişileri çalışma ortamında bir araya getirmenin ötesinde geliştirdikleri projelerle öğrenmeyi sürdüren bir yapı olarak kalmakta, iletişim ve paylaşım üzerine odaklanmaktadır.⁶

Çalışmalarının merkezinde sahip oldukları tasarım stüdyoları ile inovasyonu farklı ölçeklerde sağlamayı hedefleyen stratejist ve tasarımcıdan oluşan grupları bulunmaktadır. Tasarım stüdyosu; komünite, etkinlik alanı ve prototipleme laboratuvarı olmak üzere kendi deyimleriyle yaratıcı platformlara özgü unsurlarla çevrilmiştir. Birey ve kurumlardan oluşan 150 kişilik komünite, çeşitlilik ve etkileşim düzeylerine dair kriterlere göre özenle bir araya gelerek aynı çatı altında yer almaktadır. Bu komünite, projeleri yürütmek, geri bildirim oturumları yoluyla birlikte öğrenmeyi ve yeni işbirliklerini sağlamak için bir omurga görevi görmektedir.

Prototipleme Lab'ı ise, küresel MIT Fab Lab ağının bir parçası olarak, çeşitli ekipmanlar ve workshop çalışmaları ile bir prototip oluşturma kültürünü temsil etmektedir. Prototipleme Lab'da yaratıcı zihinlerde oluşan fikir ve tasarımların gelişmesi ve gerçekleşmesi için çalışılmaktadır. Farklı disiplinlerde çalışan, ama ortak amacı yaratmak ve üretmek olan kişilere, laboratuvardaki fiziksel ve dijital prototipleme aletleri ile fikirlerini tasarıma, tasarımlarını fiziksel ürünlere dönüştürme imkânı sağlanmaktadır.

⁶ Atölye hakkında (2019, Ekim) Web: <https://atolye.io/tr/anasayfa/> adresinden 28 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.

Görsel 6. Atölye Komünite Dağılımı ⁷

Prototipleme Lab'ı ise, küresel MIT Fab Lab ağının bir parçası olarak, çeşitli ekipmanlar ve workshop çalışmaları ile bir prototip oluşturma kültürünü temsil etmektedir. Prototipleme Lab'da yaratıcı zihinlerde oluşan fikir ve tasarımların gelişmesi ve gerçekleşmesi için çalışılmaktadır. Farklı disiplinlerde çalışan, ama ortak amacı yaratmak ve üretmek olan kişilere, laboratuvarındaki fiziksel ve dijital prototipleme aletleri ile fikirlerini tasarıma, tasarımlarını fiziksel ürünlere dönüştürme imkânı sağlanmaktadır.

Bunun yanında Atölye'de etkinliklerin ihtiyaçlarına ve içeriklerine göre kurgulanabilen; konuşma, workshop, gösterim, sergi, lansman gibi farklı etkinliklere ev sahipliği yapan esnek bir alan olarak etkinlik alanı ile 10, 20, 30 kişi kapasiteli toplantı odaları ve etkinlik odaları bulunmakta ve kiralanabilmektedir.⁸ Çalışma alanları ise yaratıcılığa ve etkileşime imkan sağlayabilecek biçimde organize edilmiştir. Bu mekanlarda çeşitli eğitimler, beyin fırtınaları ve geri bildirim seansları ile birlikte komünitenin sosyal gelişimine de imkan veren beş çayı, ritim çemberi, yoga, oyun turnuvaları gibi etkinlikler de düzenlenmektedir.

⁷ Atölye hakkında (2019, Ekim) Web: <https://atolye.io/tr/komunite/> adresinden 28 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.

⁸ İtez, Ö. (Aralık, 2015) Atölye İstanbul, Web: <https://www.arkitera.com/proje/atolye-istanbul/> adresinden 28 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.

Habita, yatırım yapmak, ofis idaresi gibi yük ve zorunlulukları ortadan kaldırarak etkileşime, paylaşarak büyümeye ve yaratıcı düşünceye zaman yaratan bir ortam olarak ortaya çıkmıştır. Kurucu ekip Habita'yı etkileşim halinde, paylaşan, konuşan, tartışan, üreten, mutlu bir komünite oluşturma vizyonu ile yola çıktığını; hayatın her alanında paylaşım kültürünün, yaratıcılığın ve pozitif enerjinin ön plana çıktığı bir yaşam alanı olarak tasarlandığını belirtmişlerdir. "Habitus" adı verilen komüniteyi oluşturan her bireyi kurucuları "mesleği, geçmişi ne olursa olsun habita'da kendini çalışırken daha iyi hissetmek isteyen, nefes almaya ihtiyaç duyan ve belki de en önemlisi hep beraber "güzel şeylerin" yaratıldığı bir ekosistemin bir parçası olmak isteyen" şeklinde tanımlamaktadırlar.⁹ Habita'nın ortak aklın serpiştiği, fikirlerin ivmelendiği, verimli ilişkilerin kurulduğu, birlikte öğrenilen, çok yönlü bir paylaşım iklimi, bir "habitus" sunma hayali ile ortaya çıktığı belirtilmektedir. Buna göre kendini çalışırken daha iyi hissetmek isteyen, nefes almaya ihtiyaç duyan ve hep beraber "güzel şeylerin" yaratıldığı bir ekosistemin parçası olmak isteyen herkese göre bir oluşum olduğu anlaşılmaktadır.

Habita'yı şekillendiren bu bakış açısıyla mekan; karşılaşmalara, etkileşime olanak tanıyan açık ve geçirgen bir dilin yanı sıra, insanlara nerede ve nasıl çalışacaklarını seçme şansı veren, farklı konumlarda, farklı oturma biçimlerinde (sandalyede, kanepede, ayakta, yatarak), farklı mahremiyet oranlarında, kısaca farklı "mood"larda çalışma olanağı sunan esnek bir mimariye sahiptir.¹⁰ Habita'nın 650 metrekarelik mekanında en küçüğü 10 metrekare, en büyüğü 18 metrekare olmak üzere 12 kapalı ofis, altışar kişilik sekiz adet sabit masadan oluşan açık çalışma alanı ve düzenli gelmeyi tercih etmeyen üyeler için esnek çalışma alanları bulunmaktadır.¹¹ İnsan ve mekan ilişkilerinin paylaşmayı esas alan bir ofis kültürüne yönelik tasarlandığı Habita, ofis mekanının sosyal bir platforma dönüştüğü, etkileşime, karşılaşmalara ve birlikte üretmeye açık bir çalışma anlayışını desteklemektedir. Bunun için de mekanın merkezinde yükseltilerek amfi biçiminde oluşturulan "habita hall" adı verilen etkinlik alanı bulunmaktadır. Aynı zamanda "habita venue" mekanı da farklı tipteki etkinliklere olanak tanıyan masa ve sandalyelerden oluşturulan bir ortak alan da paylaşımına imkan vermektedir.

⁹ Habita (2019, Ekim) Web: <http://habita.com.tr/> adresinden 28 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁰ İtez, Ö. (Nisan, 2017) Habita Coworking, Web: <https://www.arkitera.com/proje/habita-coworking/> adresinden 28 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.

¹¹ İtez, Ö. (Nisan, 2017) Habita Coworking, Web: <https://www.arkitera.com/proje/habita-coworking/> adresinden 28 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.

5.2 Analiz Çalışması

Ortaya konan bilgiler ışığında araştırmanın analiz kısmı birkaç temele dayandırılmıştır. Buna göre örneklem grubuna dahil edilen paylaşımlı ofisler "etkileşim" ve "çeşitlilik" olarak adlandırılan mekan kodları üzerinden analiz edilmiştir.

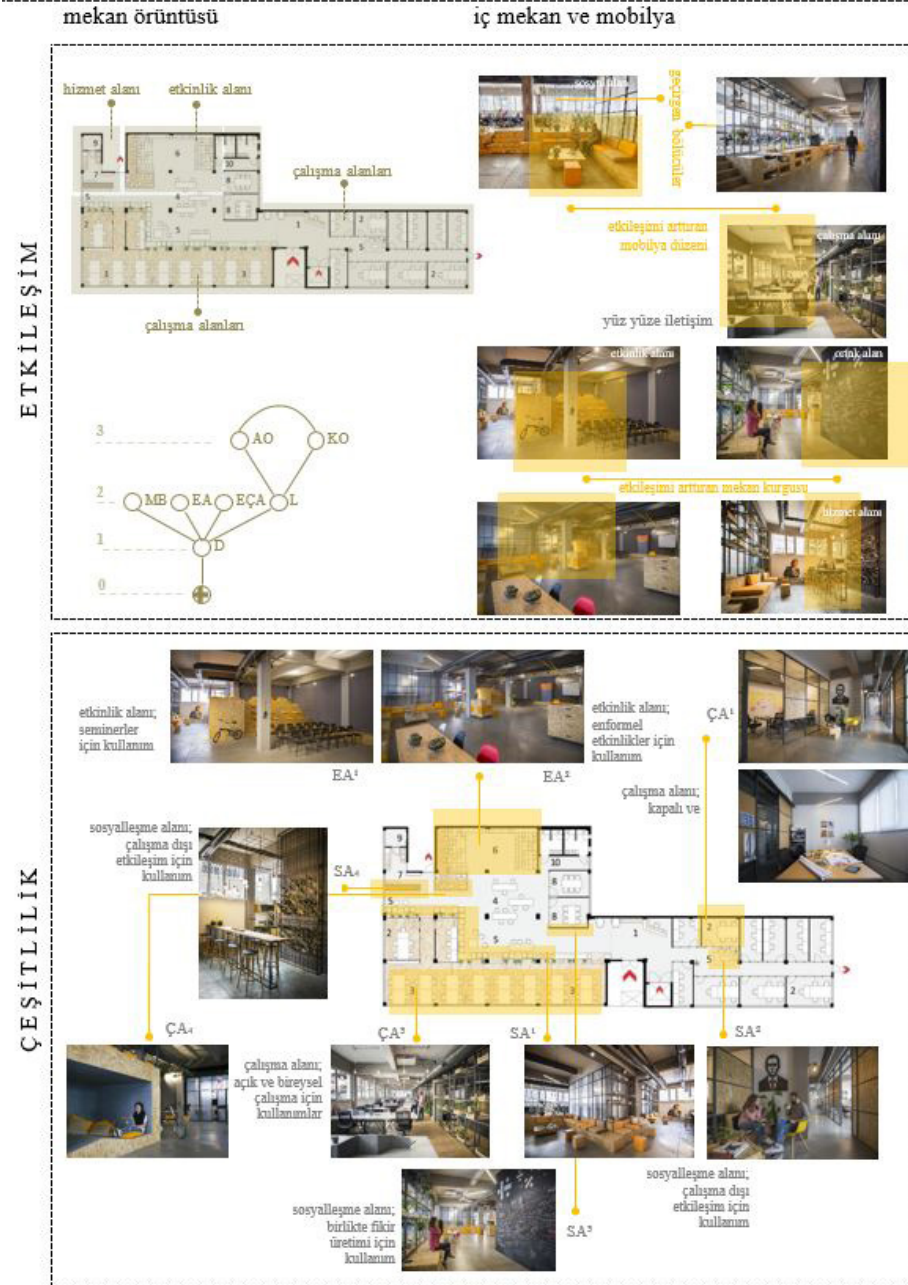
"Etkileşim" koduna göre örnekler mekan örüntüsü, iç mekan ve mobilya düzeyinde analiz edilmiştir. Mekan örüntüsü analizleri mekanlar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Çünkü çalışmanın varsayımı bağlamında yaratıcılığın tetiklenmesi için mekanlar arası ilişki ve etkileşimin olması beklenmektedir. Mekan örüntüsünün analiz edilmesiyle aynı zamanda mekanın kullanımı ve sosyal değerini de saptamak mümkün olmaktadır. İncelenen örnekler paylaşımlı ofisleri oluşturan etkinlik alanı, çalışma alanı ve hizmet alanları olmak üzere üç temel fonksiyon şeklinde sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Mekana ait işlevsel ilişkilerin yanında mobilya kurgusu gibi çeşitli mekan öğelerinin kullanılmasına da dikkat edilmiştir. Böylece etkileşimli yüzeyler, kurgular ve ortamlar ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

"Çeşitlilik" koduna göre de incelenen örnekler mekanda gerçekleşen eylemlerin kaç şekilde yapıldığı ve diğer eylemlerle kurduğu ilişki göz önünde bulundurularak mekan örüntüsü, iç mekan ve mobilya düzeyinde analiz edilmiştir. Bu noktada mekanın sağladığı esneklik göz önünde bulundurularak çalışma, etkinlik, toplantı ile hizmet veya sosyalleşme alanlarının olanaklarının belirlenmesine çalışılmıştır. Mekanın sağladığı çeşitlilik; örneğin toplanma eyleminin kaç şekilde gerçekleştiği, bunu sağlayan mobilya ve kurgusu ile çalışma eylemiyle olan ilişkisi belirlenerek ortaya konulmuştur.

Bu açıklamalara göre yapılan analizler Tablo 1 ve Tablo 2'de görüldüğü gibidir.

Tablo 1. Atölye paylaşımlı ofise ait analizler

Tablo 2. Habita paylaşımlı ofise ait analizler

Sonuç ve Değerlendirme

“Yaratıcılığı Tetikleyen Çalışma Mekanları; Paylaşımlı Ofisler” başlıklı çalışma kapsamında son yıllarda yenilikçi ve yaratıcı endüstrilerinin en önemli dinamiklerinden olan yaratıcılığı etkileyen ve arttıran çalışma ortamları üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Atölye ve Habita paylaşımlı ofis örneklerinin incelendiği çalışmada hedef; paylaşımlı ofislerde yaratıcılığı tetikleyen mekansal kodların ortaya konulması ve çözümlenmesi şeklinde belirtilmek mümkündür. Bunun için yapılan analiz çalışması sonucunda aşağıdaki değerlendirme ve sonuçlara varılmıştır.

- Günümüzde çalışma kültürü ve çalışma ortamlarının değişim içinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bireysel çalışma kültüründen çok topluluk halinde kolektif bir çalışma kültürünün yaygınlaştığı görülmektedir. Buradaki en büyük etkenin ise özellikle yaratıcı endüstrilerde ihtiyaç duyulan yenilikçi bakış açısının geliştirilmesi olduğu anlaşılmaktadır. Son yıllarda yaygınlaşan ortak çalışma ortamları olan paylaşımlı ofisler farklı zihinleri, yaratıcı bakış açılarını bir araya getirerek olası yenilikçi üretimlerin ortaya çıkmasına aracı olmaktadır. Bu nedenle çalışmada paylaşımlı ofisler çalışma alanı olarak kabul edilmiştir.

- Seçilen paylaşımlı ofis örnekleri; kavram analizi sonucunda ortaya konan mekan kodları “etkileşim” ve “çeşitlilik” üzerinden incelenmiştir. Atölye ve Habita paylaşımlı ofisleri mekan örüntüsü, iç mekan ve mobilya düzeyinde analiz edilerek bulgular görsel tablolar şeklinde ifade edilmiştir.

- “Etkileşim” mekan kodu bağlamında varılan değerlendirmeler şu şekildedir; Atölye; karmaşık problemlere disiplinler ötesi, bütüncül ve yenilikçi yaklaşımlar geliştiren, bu süreçte farklı kişi ve ağlardan beslenen, yeni ağlar kurmaya imkan veren bir komünite ve çalışma ortamı sunmaktadır. İnsanlar arasındaki etkileşim düzeyinde ortaya çıkan ağlarla farklı deneyimlerin gelişmesi sağlanırken ve bu deneyimlerle yaratma ve üretim teşvik edilmektedir. Bunu desteklediği düşünülen mekana bakıldığında ise çalışma alanı ve etkinlik alanı sabit bir duvar ile ayrılarak planlanmıştır. Hizmet alanları ise çalışma ve etkinlik alanıyla iç içe kurgulanmıştır. Bu şekilde farklı eylemlere odaklanan insanların kesişmeleri sağlanmaktadır. Çalışma alanları ise kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Bireysel çalışmanın yanında grup çalışma imkanları çeşitli hafif bölücüler ve hareketli duvarlarla mekan içinde

sağlanmıştır. Ayrıca workshop alanı ve etkinlik alanının da etkileşimi kuvvetlendirecek iç mekan düzenlemeleri dikkati çekmektedir. Sabit ve hareketli mobilyaların organize edilmesiyle yüz yüze ve katılımcı iletişime imkan sağlandığı düşünülmektedir.

Habita örneğindeyse çalışma alanları açık ve kapalı olacak şekilde düşünülmüş, plan kurgusu içinde girişi merkez olarak farklı yönlerde organize edilmiştir. Etkinlik alanı Atölye örneğindeki tersine tüm mekan içinde bölücülerle ayrılmadan etkileşime, ilişki kurmaya açık bir şekilde tasarlanmıştır. Etkinlik alanı; çalışma alanları ve hizmet alanlarıyla direkt ilişki içinde total mekan yaklaşımı göz önünde tutularak planlandığı görülmektedir. Hizmet alanları mekan örüntüsü içinde en derinde bulunmasına rağmen etkileşime açık tasarlandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte iç mekan ve mobilya düzeyinde mobilya kurgusuyla, etkileşimi arttıran düşey düzlemlerle, açık plan kurgusuyla da iletişimin sağlanması mümkün kılınmıştır.

• “Çeşitlilik” mekan kodu bağlamında varılan değerlendirmeler şu şekildedir;

Çeşitlilik veya esneklik her iki mekan için de belirgin ve ortak özelliktir. Aynı zamanda pek çok paylaşımlı ofis veya ortak çalışma alanında da esneklik önemli bir mekan kodu olarak göze çarpmaktadır. Atölye örneği üzerinden bakılacak olursa toplantı alanı, etkinlik alanı ve workshop alanının esnek kullanım anlayışıyla biçimlendiği ve çeşitlilik sağlandığı söylenebilir. Toplantı alanının 8’er kişilik gruplar halinde ayrı ayrı veya birlikte olabileceği ya da 14 kişilik büyük grup halinde toplanmaya imkan verdiği görülmektedir. Bunu yapabilmek için mekanda hareketli bir bölücü ve hareketli mobilyalar kullanılmıştır. Workshop alanının da toplantı alanıyla benzer nitelikte çeşitlilik sağladığı ortaya çıkmıştır. Etkinlik alanının ise çeşitli sanat performanslarına, enformel etkinliklere ve atölye gibi yüz yüze iletişime olanak tanıdığı görülmekte, mekan hareketli mobilya ve hafif bölücülerle esneklik kazanmaktadır.

Habita örneğinde de hareketli mobilya ve bölücüler Atölye’de kine benzer kullanılmamakla birlikte mekanlar çeşitliliği planlamanın başında kurgulanmıştır. Çalışma eylemi kapalı ve açık ofislerde olabileceği gibi bireysel olarak sosyalleşme alanları içerisinde de mümkün kılınmıştır. Sosyalleşme alanları da tanımlı ancak farklı kullanım imkanlarına sahiptir. Etkinlik alanı sunum ve atölye çalışmaları için farklı kullanım senaryolarına sahiptir. Diğer alanlardan etkinlik alanında bu farklı alternatif kullanım biçimi hareketli mobilyalar ile sağ-

lanmaktadır.

Sonuç olarak çalışma ile elde edilen bulgular değerlendirildiğinde çalışma eyleminin dönüştüğü ve dinamiklerinin değiştiği anlaşılmaktadır. Özellikle yaratıcı endüstrilerde çalışanların, girişimcilerin, yaratıcı zihinlerin durağan, iletişimsiz dolayısıyla bireysel üretim yapmalarının olanaklı olmadığı ortadadır. Bunu desteklemek amacıyla da ortaya çıkan paylaşımlı ofisler son yıllarda yaygınlaşmaktadır. Birbirinden öğrenmenin, birlikte üretmenin, yeni ilintiler yaratmanın bir yolu olarak paylaşımlı ofislerde çeşitlilik ve etkileşim aranan mekan kodları olmaktadır. Mimar veya içmimar gibi mekan tasarlayanlar için de bu kodlar tasarım ilkeleri olarak kabul edilmelidir. Çeşitliliği ve etkileşimi sağlamak amacıyla da hareketli bölücüler, hareketli mobilyalar kurgunun önemli araçları olmaktadır. Mekanın sürdürülebilirliği açısından da elverişli görülen bu araçların sıklıkla kullanılması yaratıcı ortamlar ortaya çıkması bakımında gerekli görülmektedir.

Bu çalışmanın yaratıcılık ve çalışma mekanı arasında kurulacak ilişkiye temellenen farklı araştırmalar için kaynak olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda elde edilen verilerin tasarımcılar tarafından kullanılması ile günümüzün eğilimi olan girişimcilik ve yenilikçi çalışmalara imkan veren yaratıcı çalışma ortamlarının tasarlanmasında yol gösterici olacaktır.

Kaynakça

Akdağ M. ve Melikoğlu A. S. (2020) "Değişen İnsan-Mekan İlişkisinin Çalışma Mekanına Yansımaları: Paylaşımlı Ofisler", İÇLİS-III İç Mimarlık Lisansüstü Çalışmalar Sempozyumu-III, 20-21 Şubat 2020, Yaşar Üniversitesi, İzmir.

Andreasen, N. C. (2015). *Yaratıcı Beyin*. Ankara: Akılçelen Kitapları.

Bateson, P. ve Martin, P. (2014). *Oyun, Oyunbazlık, Yaratıcılık ve İnovasyon*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ertürk, D. Z. (1981). *Mimari Tasarlama: Süreçler, Görsel Modeller ve Teknikler Açısından Bir İnceleme*. Trabzon.

Fuzi, A., Clifton, N. ve Loudon, G. (2014) "New In-House Organizational Spaces That Support Creativity And Innovation: The Co-Working Space", R&D Management Conference, 3-6 June, Stuttgart

Fuzi, A. (2015) "Co-Working Spaces For Promoting Entrepreneurship In Sparse Regions: The Case Of South Wales", *Regional Studies, Regional Science*, Vol.2, No.1, 462-469, Routledge

Göçer, G., Karahan, E. ve İlhan Oygür, I. (2018) "Esnek Çalışma Mekanlarının Çalışan Memnuniyetine Etkisinin Akıllı Bir Ofis Binası Örneğinde İncelenmesi", *Megaron Dergisi*, 13(1):39-50

Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekan Örgütlenmesi*. Trabzon: Gür Yayıncılık.

Hascher, R., Arnold, T., Jeska, S., ve Klauck, B. (2002). *A Design Manual: Office Buildings*. New York: Princeton Architectural Press.

Kahvecioğlu, N.P. (2001) *Mimari Tasarım Eğitiminde Bilgi ve Yaratıcılık Etkileşimi*, Doktora Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kroemer, K. ve Kroemer, D. (2001). *Office Ergonomics*. New York: Taylor & Francis Inc.

Kuruç, A. (2014). "Ofis Katı. *Mimarist*", Sayı:49 46-49.

Kwiatkowski, A. ve Buczynski, B. (2011). *Coworking: How Freelancers Escape The Coffee Shop Office*. Fort Collins, Colorado, US: Cohere Coworking

Lawson, B. ve Dorst, K. (2009). *Design Expertise*. Oxford: Elsevier.

May, R. (2013). *Yaratma Cesareti*. İstanbul: Metis Yayınları.

Moultrie, J., Nilsson, M., Dissel, M., Haner, U.-E., Janssen, S. ve Lugt, R. (2007). *Innovation Spaces: Towards a Framework for Understanding the Role of the Physical*

Environment in Innovation. Innovation Spaces, 53-65.

Rapoport, A. (2004). *Kültür, Mimarlık, Tasarım*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Rouquette, M.L. (2007). *Yaratıcılık*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Shoshi, B. ve Oxman, R. (2000) "The Architectural Design Studio: Current Trends And Future Directions", *Design Studio: The Melting Pot Of Architectural Education Conference*.

Tercan, A. (2014). "Ofis Binalarında Sürdürülebilir Bir Uzlaşma İçin Tasarım. *Mimarist*", Sayı: 49, 59-65.

Usluata, A. (1994). *İletişim*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yaşar, Ş. (2016). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Çift Taraflı Kayıt Yöntemine Geçişin Sebepleri ve Sonuçları: Kapitalizme Doğru İlk Adımlar", *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 201-207.

Yürekli, F. (1983). *Mimari Tasarımda Belirsizlik; Esneklik/Uyabilirlik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma*, Doçentlik Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi.

Yürekli, H. (2007). *The Design Studio: A Black Hole*. içinde İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.